

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN VERGİSEL BOYUTU**Mustafa SÖZEN (*)****1 - GİRİŞ**

07 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren bireysel emeklilik sistemi bireylerin gönüllü katılımı esasına dayanan bir özel emeklilik sistemidir. Sistemin ana amacı, bireylerin emeklilik dönemleri için düzenli olarak tasarrufta bulunarak birikim oluşturmalarını ve emeklilik geliri elde etmelerini sağlamaktır.

Kamu sosyal güvenlik sistemlerinden (SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı) elde edilecek emekli maaşlarının genelde yetersiz olması, geleceğe dair maddi beklentiler ve bugün için tasarruf edilen küçük meblağların ileride büyük rakamlar olarak geri döneceği düşüncesi kişileri bireysel emeklilik sistemine katılmaya teşvik etmektedir.

Bireysel emeklilik sistemine katılımın artması sonucunda küçük tasarruflar ekonomiye dahil olacaktır. Bu sayede hem piyasalar derinlik kazanacak hem de devletin borçlanma olanakları artacaktır. Bu ve benzeri nedenlerle

devlet tarafından da vergisel teşviklerle desteklenen bu uygulama ülkemizde de gün geçtikçe daha çok ilgi görmektedir.

Emeklilik Gözetim Merkezi(EGM) internet sayfasındaki duyurusunda 19.09.2008 tarihi itibarıyla bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların toplam fon tutarının 5.759,3 milyon TL, şirketlerin katılımcılarının toplamı 1.681.052 kişi, yatırıma yönelen toplam tutarın da 4.872,2 TL olduğunu açıklanmıştır. Emeklilik gözetim merkezinin 30.10.2007 tarihli yazılı açıklamasında ise Sosyal Güvenlik Reformunun bir parçası olan BES'in gelecek yıllar için umut vaat ettiği, sistemin 10.yılını dolduracağı 2013 yılında katılımcı sayısının 3,3 milyonu, fon büyüklüğünün 29,2 milyar TL'yi aşmasının tahmin edildiği kaydedilmiştir.

2- SİSTEMİN VERGİSEL AVANTAJLARI

Vergi Kanunlarımızda gerek sisteme ödenen katkı paylarıyla ilgili gerekse sistemden ayrılanlara yapılan ödemelerle ilgili önemli vergisel teşvikler mevcuttur. Bunlara aşağıda kısaca değinilmiştir:

(*) Vergi Denetmeni

2.1- Katkı Payı Ödeme Aşamasındaki Avantajlar

2.1.1- Ücretli Çalışanların Katkı Payı Ödemelerindeki Avantajlar

Ücretli çalışanlar 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 63.maddesinin 3.bendine göre sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; bireysel emeklilik sistemine ödedikleri katkı paylarını, ödemenin yapıldığı ayda elde ettikleri ücretin % 10’unu ve yıllık bazda asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla elde ettikleri ücrete ilişkin gelir vergisi matrahından indirebilecektir.

Ayrıca ticari kazanç sahipleri de çalıştırdıkları ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine ödedikleri katkı paylarını, yukarıdaki limitler çerçevesinde doğrudan gider yazmak sureti ile gelir veya kurumlar vergisi matrahından indirilebilecektir. (GVK. Mad. 40/9)

2.1.2- Beyana Tabi Gelir Vergisi Mükelleflerinin Katkı Payı Ödemelerindeki Avantajlar

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun “Diğer İndirimler” başlıklı 89. maddesinin 1. bendine göre Gelir vergisi matrahının tespitinde, gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirlerden beyan edilen gelirin % 10’unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta primleri için, beyan edilen gelirin % 5’ini) ve asgarî ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla, mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları indirim konusu yapılabilecektir.

Ancak yıllık beyannamede indirim konusu yapılacak prim veya katkı payının, beyannamenin ilgili olduğu yıl ile ilişkili olması ve bu yılın

sonuna kadar ödenmesi, ücretlere ilişkin indirimde ise ücretin ilgili olduğu ay ile ilişkili olması ve bu aylık dönemin sonuna kadar ödenmiş olması gerekmektedir. (GVK. 256 Sayılı Genel Tebliği)

2.2- Sistemden Ayrılma Aşamasındaki Avantajlar

Sistemden ayrılma halinde bireysel emeklilik sisteminden elde edilen gelirler, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 75. maddesinin 15. bendine göre menkul sermaye iradı sayılmış olup, bunların vergilendirilmesine ilişkin düzenlemelere aynı kanunun 22. maddesinin 1. bendinde (Menkul sermaye iratlarında istisnalar) ve 95. maddesinin 15. bendinde (Vergi Tevkifatı) yer verilmiştir. Bu düzenlemelere göre;

- On yıl süreyle prim, aidaat veya katkı payı ödemeden ayrılanlara yapılan ödemelerden %15 oranında vergi kesintisi yapılacaktır. (GVK 94/15-a)

- On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidaat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerden %10’luk bir istisna (GVK 22/1) düşüldükten sonra geriye kalan %90’lık kısım üzerinden %10 oranında vergi kesintisi yapılacaktır. (GVK 94/15-b)

- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerden %25’lik bir istisna (GVK 22/1) düşüldükten sonra geriye kalan %75’lik kısım üzerinden %5 oranında vergi kesintisi yapılacaktır.

Görüldüğü üzere sistemde kalma süresi uzadıkça vergisel teşvikler de artmaktadır.

**3- SİSTEMDEN AYRILANLARA YAPILAN
ÖDEMELERDEKİ STOPAJ MATRAHI**

Bilindiği üzere bireysel emeklilik sisteminden elde edilen gelirler Gelir Vergisi Kanununun 75/15. maddesine göre menkul sermaye iradı sayılmaktadır. Menkul sermaye iradı; sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında, nakdi sermaye veya para ile temsil edilebilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz, kira ve benzeri iratlardır. GVK'nın 75. maddesinin 1. fıkrasında yer alan bu düzenleme menkul sermaye iratlarının genel hatlarını belirlemektedir.

193 sayılı GVK'nın 75. maddesinin 2. fıkrasında "Kaynağı ne olursa olsun aşağıda yazılı iratlar menkul sermaye iradı sayılır" ifadesinden sonra menkul sermaye iratları 15 bent halinde sıralanmıştır. Bu iratlar ilgili maddenin 1.fıkrasında yapılan genel tanıma uymasa da menkul sermaye iradı olarak değerlendirilecektir.

193 sayılı GVK'nın 75. maddesinin 2. fıkrasının 15.bendinde; Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

a) On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemeden ayrılanlara yapılan ödemeler,

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, malûliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c) Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, malûliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler.

menkul sermaye iradı sayılmıştır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus sadece emeklilik ve sigorta şirketleri ile emekli ve yardım

sandıklarına yatırılan prim, aidat ve katkı paylarının sağladığı "iratların" değil, bu kurum ve kuruluşlar tarafından katılımcılara yapılan ödemelerin tamamının menkul sermaye iradı sayılmış olmasıdır.

Dolayısıyla katılımcılar, bireysel emeklilik sisteminden ayrıldıkları takdirde yalnızca sisteme yatırdıkları prim, aidat veya katkı payı ödemelerinin sağladığı "iratlardan" değil, bu kurum ve kuruluşlar tarafından katılımcılara yapılan ödemelerin "tamamı" üzerinden vergi tevkifatına tabi tutulacaklardır.

Bilindiği üzere "irat" kelimesinin sözlük anlamı "gelir" olmakla birlikte vergi dilinde sermayenin (ticari, zirai veya mesleki faaliyet dışında kullanılmasının) bir getirisi olarak kullanılmaktadır. Nitekim GVK'nın 75. maddesinin "1-15. bentlerinde sayılan menkul sermaye iratlarına bakıldığında bu durumu görmekteyiz. Örneğin ilgili madde de mevduat faizleri ve alacak faizleri menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. Yani bankaya yatırılan mevduat bankadan çekildiğinde anapara ve faizin tamamı değil, sadece anaparaya işlemiş olan faiz menkul sermaye iradı sayılarak vergilemeye konu edilmiştir. Bu durum bireysel emeklilik sisteminden ayrılmak isteyen yatırımcılarda da yalnızca katkı paylarının getirileri üzerinden stopaja tabi tutulacakları şeklinde bir yanılgıya yol açabilmektedir. Oysa bireysel emeklilik sisteminden ayrılmak isteyen katılımcıların, sisteme yatırdıkları anapara ve bu paranın getirisinin tamamı üzerinden GVK'nın 22. maddesinde belirtilen istisnalar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden vergi kesintisine tabi tutulacaklarını unutmamaları gerekmektedir.

Şu halde sistemde on yıldan az kalan biri, ayrılma halinde sistemde kaldığı süre boyunca ödediği katkı payı asıllarından ve bunların getirileri toplamından %15 oranında stopaja tabi tutulacaktır.

Bunun yanı sıra sisteme girerken ödemesi gereken bir aylık brüt asgari ücret tutarındaki giriş aidatını ödememişse ki genel uygulama bu aidatın sisteme katılma anında alınmayıp sistemden çıkılması aşamasında tahsil edilmesi şeklindedir, bu durumda katılımcı giriş aidatını ödedikten sonra kalan anapara ve bunun getirisi toplamından %15 oranında stopaja tabi tutulacak ve sonunda ödediği anaparadan daha az bir para alarak sistemden ayrılma durumuyla karşılaşabilecektir. Eğer bu katılımcı katkı payı ödemeleri sırasında makalemizde bahsettiğimiz vergisel avantajlardan da yararlanmamış ise zararı daha da artabilecektir.

4- SONUÇ

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 2. fıkrasının 15. bendi hükmünce tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından katılımcılara yapılan *ödemelerin tamamı* menkul sermaye iradı sayılmaktadır. Bu nedenle aynı kanunun 94. maddesinin 15. bendinde belirtilen stopaj oranları, buralardan yapılacak olan anapara ve anaparanın getirisi toplamına (GVK'nın 22. maddesinde belirtilen istisnalar düşüldükten sonra kalan tutara) uygulanacaktır. Dolayısıyla şu anda birçok katılımcısı bulunan bireysel emeklilik sistemi için de bu durum geçerli olacağından, bireysel emeklilik sisteminden ayrılmak isteyen katılımcılar sisteme ödedikleri anapara ve bu anaparanın getirisi toplamından GVK'nın 22. maddesinde belirtilen istisna oranları düşüldükten sonra kalan tutardan %15'lere kadar varabilen oranlarda vergi kesintisine tabi tutulabileceklerdir. Bu nedenle bireysel emeklilik sistemi katılımcıları, sistemde kaldıkları sürece ödedikleri katkı payları ile ilgili olarak vergi kanunlarında düzenlenmiş bulunan avantajlardan yararlanmayı ihmal etmemelidirler.

Ayrıca gerek bireysel emeklilik sistemindeki vergisel avantajların sistemde on yıldan uzun süre kalınması halinde artması, gerekse ödenen katkı payı getirilerinin sistemde kalma süresi ile doğru orantılı olması nedeniyle bireysel emeklilik sistemindeki katılımcıların ve yeni katılacakların beklentilerini ve planlarını sistemde uzun vadeli kalmak üzerine yapmalarında yarar vardır.